

DR. JAMES ISRAEL'İN YENİ BULUNAN HATIRATINDA SULTAN MEHMED REŞAD'IN AMELİYATI İLE İLGİLİ BÖLÜMÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

ARSLAN TERZİOĞLU*

I. GİRİŞ

Tıp tarihçileri için ünlü şahsiyetlerin hastalıkları ve ölümleriyle ilgili hususlar oldukça enteresan olup, bu konularda hayli araştırmalar yapılmıştır. Şahsen bizde Fatih Sultan Mehmed, Kanunî Sultan Süleyman, Sultan Mahmud II ve Atatürk'ün son hastalık ve ölümleriyle birçok bilimsel araştırma yayınladık. Son olarak Osmanlı padişahı Sultan V. Mehmed Reşad'ın (1844 - 1918) 1915'te prostat ameliyatını yapmak üzere İstanbul'a gelen Berlinli ünlü cerrah Dr. James Israel'in elimize geçen "Meine Reise zum Sultan" başlıklı bu seyahatiyle ilgili hatıratı, tıp ve kültür tarihimiz için çok önemli hususları ihtiva ettiğinden bizim bu konu ile ilgilenmemize neden oldu.

Sultan Mehmed Reşad'ın prostat ameliyatı için 17 Haziran 1915'de Berlin'den İstanbul'a gelen o devrin ünlü cerrahı Dr. James Israel (1848 - 1926) için birçok yayın yapılmış¹ ve hatta 1977'de Hür Berlin Üniversitesi'nde Hartmund Lehmann tarafından bir doktora tezi yapılmış ise de,² onun daktilo makinası ile yazılmış iki nüsha hâlinde biri New York'taki torunu Peter Bloch'da, diğeri çocuksuz oğlu Arthur Israel'in (1883 - 1969) Basel'de Prof. Dr. Rudolf Nissen'e (1896, 1981) verdiği

* Prof.Dr., İ.Ü. İstanbul Tıp Fak. Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı.

¹ **Rosenstein, Paul:** James Israel, **Med. Klin.** Bd. 22, 1926, s. 635 - 637; **Kraus, Friedrich;** in Trauerfeier für James Israel, **Zschr. f. Urologie**, Bd. 20, 1926, s. 717 - 720.

² **Lehmann, Hartmut:** James Israel (1848 - 1926), Biobibliographie eines Berliner Chirurgen und Urologen, Diss. Med. Dent. Freie Univ. Berlin, Berlin 1977.

ve onun eşinde olan hatıratı tıp tarihimiz açısından bugüne kadar değerlendirilmemiştir.

Dr. James Israel'in İstanbul'a Sultan Reşad'ın prostat ameliyatı için çağrılışı ile ilgili seyahatına dair "Meine Reise zum Sultan" adı altında kaleme aldığı hatıratının oğlu Arthur Israel'in Basel'de Prof. Dr. Rudolf Nissen'e verdiği ve hâlâ onun eşinde olan hatıratını, 1977 - 1978 yıllarında Basel'de Prof. Dr. Rudolf Nissen'e, 1976'da Münih Tıp Fakültesi'nde doçentliğe giriş dersimi "The Development of Surgery and of Surgicals Clinics at the Turn of the 20th Century" başlığı altında, ona ithaf ederek, yayınlamak istediğimi ve onun bu husustaki müsaadesini almak üzere ziyaretim sırasında Prof. Nissen'in bana bu nüshayı gösterdiğinde bazı notlar almak fırsatını bulmuştum. Gerçi Dr. James Israel'in New York'taki torunu Peter Bloch'un elindeki bu hatıratın bir nüshasına dayanılarak bir biyografisi yayınlanmış ise de,³ bu hatıratın tıp tarihimiz açısından büyük bir değer taşıması nedeniyle tekrar ele alınarak tam bir değerlendirme yapıldıktan sonra yayınlanması gerekmektedir. Bunun bir ön çalışması olarak bu tebliği hazırlayıp sunmayı uygun gördük.

Bu bildirimizde James Israel'in bu hatıratının bilhassa Sultan Mehmed Reşad'ın İstanbul'da 24 Haziran 1915'de saat 9.00'da yapılmaya başlayan prostat ameliyatı ile ilgili bölümünü inceleyeceğiz. Bu ameliyatta bulunan Prof. Dr. Akil Muhtar'ın bununla ilgili olan ve Prof. Dr. Süheyl Ünver tarafından kısmen yayınlanan notları ile karşılaştırarak bu konuya tıp tarihi açısından bilimsel olarak bir açıklık getirmeye çalışacağız. Ayrıca James Israel'in bu hatıratının o zamanki tarihimize ışık tutacak önemli bölümlerine değineceğiz. Böylece 100. doğum yılını kutladığımız Prof. Dr. Rudolf Nissen'le, 100. doğum yılını yakında kutlayacağımız Prof. Dr. Süheyl Ünver'in aziz ruhlarını da şad etmiş olacağız.

³ Bloch, Peter, James Israel und Fritz Schultze - Seemann: James Israel 1848 1926, Hrsg. Rud. Winau. Wiesbaden 1983.

II. DR. JAMES ISRAEL'İN SULTAN REŞAD'IN AMELİYATI İÇİN İSTANBUL'A GELİŞİ

Bu hatıratının başında James İsrail, kendisini Osmanlı İmparatorluğu'nun Berlin'deki büyük elçisi ünlü Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın oğlu Mahmud Muhtar Paşa, 10 Haziran 1915'te telefonla arayarak kendisiyle görüşmek istediğini belirtiyor. Aynı gün yapılan görüşmede Osmanlı büyük elçisi Sultan Reşad'ın mesanesindeki taşlar nedeni ile Sultan'ın tedavisi için Dr. James İsrail'in İstanbul'a davet edildiğini ve mümkünse hemen İstanbul'a seyahat etmesini rica ediyor. Romanya o zaman daha, nötral olmasına rağmen, oldukça kısa zamanda Alman Hariciye Bakanlığı'ndan devlet pasaportu veriliyor, Avusturya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'dan Osmanlı elçiliği kanalıyla transit geçiş vizesi muameleleri acele tamamlan Dr. James İsrail, bir gün sonra 11 Haziran 1915'de Berlin'in Zoologischer Garten Garı'ndan saat 16.20'de İstanbul'a trenle hareket ediyor ve 17 Haziran 1915'de saat 2.30'da İstanbul'a geliyor. İstanbul'daki Sirkeci Garı'nda kendisini Sultan Reşad'ın saray hekimi Hayri Paşa ile Osmanlı ordusu başhekimisi Süleyman Numan Paşa karşıyorlar. Dr. James İsrail hemen kendisine tahsis edilen Sultanın yazlık Yıldız Sarayı'ndaki Çit Kasrı'nda misafir ediliyor. Gelişini takip eden günün sabahı Hayri Paşa, Süleyman Numan Paşa, Darülfünun-u Osmani Tıp Fakültesinde profesör olan Akil Muhtar, İstanbul Alman Hastanesi başhekimisi cerrah Orhan Bey, ürolog Pappa ve kulak - burun - boğaz uzmanı Nicolas Taptas (1871 - 1955)' tan oluşan hekimler heyeti ile Sultan Reşad'ın durumu görüşüldükten sonra Dr. James İsrail Sultan Reşad'ın hasta yatağı başına götürülüyor.

Hatıratında Türk hekimler arasında bilhassa Süleyman Numan Paşa'dan büyük övgü ile bahseden James İsrail, Süleyman Numan Paşa'nın ince yapıda fevkalâde kibar bir insan olduğunu ve oldukça güzel bir şekilde Almanca konuştuğunu, Almanya'da bilhassa ünlü hoca Ernst von Leyden'in (1832 - 1910) yanında yetiştiğini, Arnavutluk'tan gelmiş Müslüman bir Türk olduğunu belirtiyor.

Aynı gün, sarayın odasındaki yatakta yatan Sultan'ı ziyaretini hatıratında şöyle anlatıyor:

Sultan (Reşad) evvelce oldukça şişman olan kısa boylu, soluk benizli bir zat. Kendi hekimlerine o zamana kadar müsaade etmemesine rağmen, benim onun prostatını *per anum* olarak muayene etmeme müsaade etti. Prostatı *maligner degeneration* emaresi göstermeyen bir şekilde büyümüş. Anamneze göre mesane hastalığının belirtileri 15 yıl önce başlamış. Şimdi ise bir günde acılar içinde 40 defa idrarını yapmak mecburiyetinde... 24 saat içinde çıkardığı urin ca. 3000 ccm ki bunun özgül ağırlığı 1004 - 1005. Urin'i oldukça bulanık olup oldukça fazla cerahat içermekte. Eskiden şeker ve aceton içermesine rağmen, şimdilerde bunları içermemekte, günde üç defa katherize edilmesi gerekiyor. Bazı kereler mesane kanamaları olmuş ama aspirasyonla kanama durdurulmuş vaziyette. Sultan şu sırada *Subfebril* olup gece ateşi 38° ve daha fazla olabiliyor. Normal durumda nabızı 90, ateşi hafifçe arttığında nabızı 120'ye çıkıyor.

Çekilen röntgeninde, ortalama olarak çapı uzunlamasına 5 cm, enine 4 cm kadar olan iki büyük mesane taşı görülüyor. Hasta devamlı uyku isteği içinde olup, kurumuş dili ve dudakları ile maviye çalan balgamı, devamlı iştahsızlık hâli, ayaklarında Paraesthesien görülmekte. Bu durumda hastalığın seyri tehlikeli görülerek Sultan'ın özel hekimi Hayri Paşa'nın sorusu üzerine Sultan'ın diğer üç hekimi cerrah Orhan Bey, dahiliyeci Süleyman Numan Paşa ve ürolog Pappa, bu durumda, Sultan'ın tedavisi için benim Berlin'den çağrılmam gerektiği şeklinde fikir beyan ettiklerinden İstanbul'a getirilmem vuku bulmuş. Bu durumda taşların parçalanmasının, taşların büyüklüğü göz önünde tutulduğunda imkânsız olacağı için tek çarenin ameliyatla taşların çıkarılması gerektiğine işaret ettiğimde, diğer hekimler de bunu uygun gördüler. Yalnız böyle bir ameliyata girişmeden önce birkaç gün hastayı gözlemleyerek onun dayanma gücünün derecesi hakkında bir fikre sahip olmam gerektiğini belirttim.

Sultan Reşad'ın hasta yatağı başındaki bu ilk konsultasyondan sonra Dr. James Israel'i Osmanlı hükümetini teşkil eden Bakanlar Kurulu toplantısına götürdüler. O zamanki Sadrazam Said Halim Paşa (1863 - 1921), Adalet Nazırı İbrahim Bey, Dahiliye Nazırı Talat Bey, Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Şeyhülislâm'dan oluşan bu heyet huzurunda Dr. James Israel, Sultan'ın durumu hakkında bilgi verdi.

Onu takip eden gün yani 19 Haziran'da öğleden sonra saat 15.00'de Enver Paşa Dr. James Israel'i ziyaret etmeye geldiğinde, Sultan'ın ameliyatıyla ilgili karar konusu konuşuldu. Dr. James Israel, Enver Paşa'ya Sadrazam Said Halim Paşa'nın, Sultan Reşad'a yapılacak ameliyatın başarısız bir şekilde sonuçlanmasının Osmanlı devletini bir politik kargaşaya sürüklemeye ihtimalinden bahsetmesinin ameliyat hakkında karar vermeyi zorlaştırdığını belirttiğinde, Enver Paşa'nın ona bir askerinin soğuk ve kesin kararlılığı içinde "Yalnızca siz hekim olarak bu konuda karar verebilecek durumdasınız. Zira bizler hekim olmadığımız için bu konuda bir şey söyleyecek durumda değiliz. Onun için siz nasıl uygun görüyorsanız lütfen öyle yapın" diye cevap veriyor.

20 Haziran'da evvelce adı geçen Osmanlı hekimleri ile tekrar yapılan toplantıda, hepsi Dr. James Israel'in görüşüne katılarak Sultan Reşad'ın ameliyat edilmesinden yana fikir beyan edince, ameliyata karar veriliyor. Bu hekimler Konsilium'unun protokolu Osmanlı hükümetine iletiliyor. 22 Haziranında Dr. James Israel hasta Sultan Reşad'ı ziyaretinde, böyle bir ameliyat için Zat-ı şahanelerinin rızasının gerekli olduğunu belirtmesi üzerine, Sultan fazla düşünmeden bu ameliyat için müsaade ettiğini belirtiyor.

Ameliyat için hazırlıklarına başlayan Dr. James Israel aynı gün yani 22 Haziran 1915'te Dr. Orhan Bey'le birlikte Saltanat arabası ile Üsküdar yakasına geçerek oradaki Zeynep-Kamil Hastanesi'nde, bu ameliyat için gerekli bir modern ameliyat masası arıyor. Orada çalışan iki Alman hekimi Dr. Ascheim ve Dr. Schwalbe ile karşılaştığından bahsediyor ki bunlardan Dr. Ascheim'in, sonradan Bernhard Zondek'le birlikte idrardan gebelik teşhisini keşfeden ünlü Dr. Ascheim olduğu ortaya çıkıyor. Talihin garip bir cilvesi olarak sonraları 1933'te büyük Atatürk'ün gerçekleştirdiği Üniversite Reformu ile İstanbul Tıp Fakültesi'ne gelecek olan Alman hocalar arasında, bu bilâhare Profesör olan Dr. Ascheim de vardı. Ama çeşitli entrikalarla onun gelmesi engellenmiş ve onun yerine Berlin'den Prof. Lipmann İstanbul'a getirilmiştir.

Dr. James Israel, Zeynep Kamil Hastanesi'nde bu ameliyat için elverişli modern ameliyat masasını bularak bunu geldiği arabaya yükleterek Yıldız Sarayı'na getiriyor. Orada büyük bir salona bu ameliyat masası

yerleştiriliyor. Öyle ki ameliyattan sonra Sultan Reşad'a hasta odası olarak kullanılacak bu salonda akarsu tesisatı olmadığından ameliyat esnasında lüzumlu soğuk ve sıcak suyu sağlamak üzere her biri 30 litre su alacak kapasitede 6 çay semaveri bulunarak bir masa üzerinde salona yerleştiriliyor. Her birinin önüne büyük leğenler konuluyor. Yandaki bir oda da sterilizasyon odası olarak düzenlenerek oraya aletlerin sterilize edileceği sterilizatörler konuluyor. Lüzumlu ameliyat aletlerini İstanbul'daki Alman Hastanesi'nden ürolog Dr. Pappa'nın aletleri arasından Dr. James Israel geçiyor. Ayrıca ameliyat çamaşırları ve ameliyat için gerekli diğer şeylerde yine Alman Hastanesi'nden temin ediliyor. Ameliyatta ameliyat hemşiresi olarak kullanılacak 3 hemşireden 1 tanesi Alman Hastanesi'nden diğer ikisi Darülfünun-u Osmanî Tıp Fakültesi'nden temin ediliyor. Bu üç Alman hemşirenin ikisinin aynı zamanda Türkçe bildiğini belirtiyor.

III. SULTAN REŞAD'IN AMELİYATI

Sultan'ın ameliyatıyla ilgili olarak Dr. James Israel hatıratında şunları yazıyor:

Ameliyat 24 Haziran 1915'te sabah saat 9'da yapıldı. Bana Orhan Bey ve Pappa asiste ettiler. Etenarkozu Refik Bey tarafından yapıldı. Ameliyatta Hayri Paşa, Süleyman Numan (Paşa), Akil Muhtar, Taptas hazır bulundular. Narkoz, önceden yapılan Pantopon-iğnesi vurulmasından sonra gayet rahat oldu.

Mesanenin havayla dolmasından sonra *Sectio alta* yapıldı ve iki büyük taş çıkarıldı. Çıkarılan her iki taşta aynı büyüklükte olup büyük çapı 5 cm, küçük çapı ise 4 cm kadardı. Mesaneye temas edildiğinde prostatın *intravesikal* olarak çok büyümüş olduğu ve elverişli direnç gösterme şartlarında ekstirpasyona yol açacak bir indikasyon gösterebileceği anlaşıldı. Böbrek affeksiyonları tehlikesi göz önünde tutularak bundan uzak durmam gerekliydi. Hasta böbreğin yükünü hafifletmek amacı ile permanent bir akış için mesaneyi bir kalın boru ile drenaj yaptım. Mesane yarası, drenaj borusunun ağzına kadar dikildi; keza karın da aynı şekilde dikildi. Drenaj borusunun çevresi küçük bir iodoform gazlı bezi ile tampon yapıldı.

Hasta narkoza fevkâlade iyi dayandı, fenalaşma olmadı, nabız atışlarında bir bozukluk olmadı. Hasta oldukça çabuk narkozdan uyandı. Narkozda çok az eter kullanıldı, zira ehemmiyet verdiğim husus, operasyona derin bir narkozun tesirinin hemen kendisini göstermesi ile başlayarak, ameliyatı oldukça çabuk bir şekilde bitirmektir.

Ameliyatı yaptığım günün akşamı akşam yemeği için Taksim bahçesine gittiğimde bütün kentin Sultan Reşad'ın başarılı geçen ameliyatı nedeniyle bayraklarla donatıldığını gördüm. Ameliyat sonrası ortaya çıkabilecek komplikasyonlar gayet doğal olarak hesaba katılmak zorunda olduğu ve bunların daha atlatılmadığı düşüncesi beni bir erken kutlamalar karşısında bir dereceye kadar rahatsız etti. *Bronşiyal-Katarakt* ve *Bronşopnoymoni*, *akciğer-hipostosi*, kalp ve böbrek fonksiyonlarının bozulması gibi tehlikelerin gündeme gelebileceği olasılığı beni halkın bu erken kutlamalarına katılmaktan alıkoymuştu. Üç gün kent bayraklarla bayram yaptı. Bu kutlama dalgası geçtikten sonra, hastanın bu üç gün zarfında durumu çok iyi olduğundan, ben de artık Sultan'ın ölüm tehlikesini atlattığına kanaat getirerek, memnuniyet duymaya başladım. Ama hâlâ iyileşmemiş bir Blasenfistel olasılığı olabiliyordu.⁴

Sultan'ın durumu 14 gün iyi gitti, ama 7 Temmuz'da Sultan bir üşüme ve yüksek ateşle tekrar hastalandı. Bunun nedeninin *Epididymitis* olduğunu tespit ettim.⁵ Bir süre sonra iyileşen hastayı ziyaretimde bana mesane taşlarının nasıl oluştuğunu sordu. Kendisine kolay anlaşılabilir şekilde bu taşların oluşumunun *Stoffwechsel-Anamolisi* sonucu olabileceğini bunun nedenlerinin de kantitatif ve kalitatif düzensiz bir beslenme veya vücudun yeteri kadar hareket etmemesi neticesi olabileceğini belirttim. Beslenme maddelerinin yeteri derecede istifade edilmemesi nedeniyle de arta kalanlarının vücutta taş oluşumuna sebep olabileceğini izah ettim. Bunun üzerine Sultan, vücudun gereği kadar hareket etmemesi neticesi bu taşların oluşması izahımın kendisinin durumu için gayet aydınlatıcı bir açıklama olduğunu, zira kendisinin şehzadeliliği döneminde 30 yıl Dolmabahçe Sarayı'nda hapis edildiğini belirtti. Bunun üzerine huzurdaki Başmabeyinci Sabit Bey "Anlaşıyor, bu taşların

⁴ Israel, James: *Meine Reise zum Sultan* (1915), s. 67.

⁵ Israel, James: *age.*, s. 111.

teşekkürünün müsebbibi sizi bu sarayda hapseden Sultan Abdülhamit'tir"⁶ dedi.

Burada Sultan Reşat'ın bu ameliyatı ile ilgili olarak, bu ameliyatta bulunan hekimlerden biri olan Prof. Dr. Akil Muhtar'ın I. Dünya Harbi dönemine ait notları ihtiva eden defterine yazdıklarını, bir karşılaştırma yapabilmek için zikretmek gerek, Prof. Dr. Süheyl Ünver'in de 1966'da yaptığı bir yayında aynen zikredilen, bu ameliyatla ilgili olarak Prof. Dr. Akil Muhtar'ın tuttuğu not aynen şöyle:

"24 Haziran 1915. Sultan Reşad'a ameliyat yapıldı. Prof. Israel yaptı. Orhan Bey, Pappa, Süleyman Numan Paşa, Hayri Paşa ve ben hazırдық. Dr. Refik Münir damla damla eter vererek uyuttu. Mesaneden iki büyük taş çıkarıldı. Kestane büyüklüğünde idiler. Ameliyat Yıldız Sarayı'nda yapıldı."⁷

Prof. Dr. Akil Muhtar'ın bu notunu ameliyatı yapan Dr. James Israel'in yukarda zikredilen hatıratında bununla ilgili kısım ile karşılaştığımızda, bu ameliyata katılan hekimlerden Nicolas Taptas'ın Akil Muhtar'ın notunda yer almadığını yani eksik olduğunu görüyoruz. Buna karşılık eterle narkozu yapan Refik Münir Beyin bunu damla damla eterle yaptığına dair Akil Muhtar'ın daha detaylı bilgi verdiğini görüyoruz. Ama ameliyatla çıkarılan taşların büyüklüğünü Akil Muhtar kestane büyüklüğünde idiler deyimi ile bildirmesine karşın, Dr. James Israel'in bu çıkarılan taşların aynı büyüklükte, ve uzunluğuna 5 cm, enine 4 cm çapında olduklarını tam olarak şüpheye mahal vermeyecek bir şekilde verdiği görülmektedir. Böylece tıp tarihimiz ile ilgili olayları, biri yerli diğeri yabancı iki ayrı görgü tanığının notlarının karşılaştırılması ile bilimsel olarak daha sağlıklı bir fikir edinmemizin mümkün olabileceği bir defa daha ortaya çıkmış oluyor.

Dr. James Israel, bu hatıratında, Sultan Reşad'ın bu ameliyattan 1 ay sonra 23 Temmuz 1915'te Meşrutiyet'in 8. yıl dönümü kutlamalarına ilk defa ayakta durarak katılmasına hekimi olarak müsaade ettiğini ve kendisinin bu vesile ile bizzat Sultan Reşad'ı kutladığını belirtiyor.⁸

Dr. James Israel, Sultan Reşad'ın kendisine bir haftadan beri,

⁶ Israel, James: Meine Reise Zum Sultan (1915), s. 101.

⁷ Bk. Ünver, Süheyl: Tıp Tarihimiz Yıllığı I. İstanbul 1966, s. 75.

⁸ Israel, James: age., s. 146.

Ramazanın 15'in de Topkapı Sarayı'nda yapılagelen Hırka-yı Saadet kutlamalarına halife olarak katılabilmemesinin mükün olup olmadığını sorduğunu, kendisinin de Topkapı Sarayı'na kadar saltanat arabası ile en az 45 dakika seyahat etmesi ve bu Hırka-yı Saadet kutlamaları nedeni ile iki saat ayakta kalmasının sağlığı açısından zararlı olabileceğini belirtiyor. Ayrıca Sultana Topkapı Sarayı'na kadar deniz yolu ile gitmesinin ve Topkapı Sarayı'ndaki bu merasim esnasında oturması gerektiğini tavsiye ettiğini, bu öneriye Enver Paşa'nın şimdiye kadar ki alışlagelmiş geleneklere aykırı olacağı için itiraz ettiğine işaret ediyor.

Buna karşılık Mabeyincibaşı Sabit Bey, Sultana, bu törenin Ramazanın 15'i yerine, Ramazanın sonlarına ertelenirse Sultanın o zamana kadar daha da güç kazanacağını ve ameliyatı yapan Dr. James Israel'in bu başarılı ameliyatını ve buna bağlı şöhretini gölgeleyecek bir gelişmenin önlenmiş olabileceğini teklif ediyor. Sultan Reşad da bu törenin Ramazanın 15'i olan 27 Temmuz yerine, Ramazanın 27. günü yani 8 Ağustosta yapılmasını halife olarak emrediyor. Ama Dr. James Israel bu töreni göremeden daha önce 30 Temmuz 1915 te ülkesine dönüyor.⁹

Dr. James Israel, ülkesine dönmeden iki gün önce 28 Temmuz 1915'te Sultan Reşad'a yaptığı ziyaretinde kendisine bir sürpriz olarak Sultan tarafından I. derece Osmanlı nişanının tevcih edildiğini ve bu yüksek dereceli nişanın kendisinden önce yalnız Liman von Sanders Paşa'ya tevcih edildiğini hatıratında belirtiyor.¹⁰

29 Temmuz 1915'te Sultan Reşad'a yaptığı veda ziyaretinde Sultan Reşad'ın kendisine çok övücü sözlerle iltifat ettiğini belirttikten sonra kendisinin de eğer bu yaptığı ameliyat başarılı olmasa idi, yerine başka bir Sultanın geçmesi ile Türk - Alman ittifakının bozulabileceği ihtimalini düşünerek, bu başarılı ameliyatı ile tarihi seyrini değiştirdiğini ve böylece dost ülke Türkiye'ye ve vatanı Almanya'ya bir büyük hizmet yaptığı kanısında olduğunu belirtiyor.¹¹

⁹ Israel, James: age., s. 127 - 129.e

¹⁰ Israel, James: age., s. 153.

¹¹ Israel, James: age., s. 153-154.

IV. DR. JAMES ISRAEL'İN ÜLKESİNE DÖNÜŞÜ

Aynı gün yani İstanbul'dan ayrılmadan önceki son gün olan 29 Temmuz'da Hollanda'nın İstanbul büyük elçisinin eşi Madam de Villebois Romanya'da çok büyük bir şahsiyetin tedavisi için Bükreş'te bir müddet kalmasının mümkün olup olmayacağını sorduğunu, sonra elçilik müsteşarı, bu zatın Romanya kralı olduğunun kendisine Romanya büyük elçisi tarafından mektupla bildirildiğini belirtiyor. Bu ricayı kabul eden Dr. James Israel, Bükreş'te bunun için trenden indiğini, ama istasyonda kendisini Romanya sarayından karşılayanları göremeyince, adresi olarak kraliyet sarayına bildirilen otele gittiğini, orada da saraydan gelen kimseyi göremeyince, elçiliğe giderek, orada bulunan yetkiliye bir mektup bırakarak bu durumda Romanya Kralına hekim olarak hizmet vermesinin mümkün olmadığını bildiriyor. Anlaşılan kendisini Romanya Kralının haberi olmadan, kraliçenin davet ettiğini, kralın ise muayene olmak istememesinden sarayın bu tutum içine girdiğini, bu durumda Türklerin kibarlığına karşılık Romenlerin bu kabalığına çok üzüldüğünü de hatıratında belirtiyor. 3 Ağustos'ta trenle Berlin'e geldiğinde bu seyahatin kendisini hayli yorduğunu da belirtiyor.¹²

V. DR. JAMES ISRAEL'İN HATIRATININ TIP VE KÜLTÜR TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Sultan Reşad'ın ameliyatı ile ilgili bu seyahatine ait tuttuğu bu hatıratından da anlaşılacağı üzere Dr. James Israel'in ilerlemiş 67 yaşına rağmen gerek Osmanlı sarayında gerekse diğer Avrupa saraylarında aranılan ünlü bir cerrah olduğu, Türklerin gösterdiği kibarlık ve misafirperverlikten övgüyle bahsederken Romanya sarayının hangi sebeble olursa olsun yaptığı kabalığı ise kabullenmeyecek kadar onurlu ve kişilikli bir hekim olduğu görülmektedir. Bu hatıratı Türk tıp tarihi açısından olduğu kadar, sadece o zamanın ünlü Türk hekimleri ve Enver Paşa, Talat Paşa, Said Halim Paşa gibi Osmanlı siyaset adamları yanı sıra İstanbul'da karşılaştığı Alman diplomatları ve Amiral Wilhelm Anton Theodor Souchon

¹² Israel, James: age., s. 118, 155, 159 - 161.

gibi, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olan Breslau ve Goeben zırhlı savaş gemilerinin komutanı hakkında verdiği bilgilerle o dönemin siyasî hâdiselerine açıklık getirmesi açısından da önemli bir tarihi kaynaktır.

Bu ameliyattan sonra Sultan Reşad 1918'e kadar 3 yıl daha yaşamıştı ve ürolojik bir rahatsızlığı olmamıştı. Ama kolik gibi başka bir hastalıktan şikayetçi olmuş. Bunun için Berlinli ünlü dahiliyeci Prof. Dr. Friedrich Kraus (1858 - 1936) yardıma çağırılmıştı. Misafir Avusturya - Macaristan imparator ve imparatoriçesi şerefine sarayda verilen baloda Mayıs 1918'de kolik krizi gelen Sultan Reşad, baloyu terketmek mecburiyetinde kalmış, tekrar iyileşerek onu takip eden gün Avusturya imparatoru ve imparatoriçesini Sirkeci Garı'ndan uğurlamaya gelmişti.¹³ Ama 1 Temmuz 1918'de tekrar hastalanan Sultan Reşad, 2 gün sonra 3 Temmuz 1918'de 73 yaşında vefat etmişti. Onu 3 yıl önce başarıyla ameliyat eden ünlü cerrah Dr. James Israel ise 8 yıl sonra 1826'da 77 yaşında vefat etmişti. Bu ünlü cerrah tıp tarihinde çok önemli bir rol oynamasının yanı sıra bu hatıratı ile de Türk tıp ve kültür tarihinde de önemli bir yere sahip olduğu muhakkaktır.

¹³ Von Pomiankowski, Joseph: Der Zusammenbruch des ottomanischen Reiches, Zürich-Leipzig-Wien 1928, s. 354.

